

PRZYPISY I SKOROWIDZE

PRZYPISY

- ¹ Engelsowi nie udało się zrealizować swego zamiaru wydania „Teorii wartości dodatkowej” jako czwartego tomu „Kapitału”. Po raz pierwszy opublikował je dopiero Karol Kautsky w latach 1905 – 1910. Wydanie to jednak zawiera szereg zniekształceń i skreśleń. Nowe niemieckie wydanie „Teorii wartości dodatkowej”, zgodnie z planem i układem materiałów sporządzonym przez Marksa, przygotował Instytut Marksizmu-Leninizmu przy KC SED w Berlinie w latach 1956 – 1962. W oparciu o to wydanie ukazał się polski przekład „Teorii wartości dodatkowej” w latach 1959 – 1966. W niniejszym wydaniu „Teorie wartości dodatkowej” wejdą w skład tomu 26 (w trzech częściach). – 11.
- ² Socjaliści akademicy i socjaliści państwowi (Katheder- und Staatssozialisten) – zwolennicy kierunku burżuazyjnej ekonomii politycznej w Niemczech, powstałego w latach sześćdziesiątych XIX w. Dla polepszenia położenia mas pracujących głosili oni konieczność reform społecznych, które miały być inicjowane i przeprowadzane przez burżuazyjne państwo; propagowali tzw. pokój uniowy między burżuazją i proletariatem. Przeprowadzone przez Bismarcka upaństwowienie kolei i planowane przez niego wprowadzenie monopolu tytoniowego i spirytusowego uważali za „socjalizm państwowy”. Głównymi przedstawicielami tego kierunku byli: G. Schmoller, L. Brentano, A. Wagner, K. Bücher, W. Sombart. – 14.
- ³ Engels powołuje się tutaj na list Rodbertusa do J. Zellera z 14 marca 1875 r., który po raz pierwszy został opublikowany w 1879 r. w tybingeńskim czasopiśmie „Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft”. – 15.
- ⁴ Rodbertus-Jagetzow, „Soziale Briefe an von Kirchmann. Dritter Brief: Widerlegung der Ricardo'schen Lehre von der Grundrente und Begründung einer neuen Rententheorie”, Berlin 1851, s. 87. – 17.

- ⁵ „Ów niewiarogodny partacz” („this most incredible cobbler”) – słowa Johna Wilsona Maccullocha z jego broszury zatyt. „Some illustrations of Mr. M'Culloch's principles of political economy”, Edynburg 1826, wydanej pod pseudonimem Mordecai Mullion. – 22.
- ⁶ Rodbertus-Jaetzow, „Briefe und Socialpolitische Aufsätze”, wyd. przez Rudolfa Meyera, t. 1, Berlin 1881, s. 111. – 28.
- ⁷ [Bailey], „A critical dissertation on the nature, measures, and causes of value; chiefly in reference to the writings of Mr. Ricardo and his followers. By the author of essays on the formation and publication of opinions”, Londyn 1825, s. 72. – 132.
- ⁸ Państwo Inków – państwo typu niewolniczego ze znacznymi pozostałościami społeczeństwa pierwotnego. Podstawą organizacji społecznej i gospodarczej była gmina chłopska (aylla), która posiadała wspólnie ziemię i bydło. Państwo Inków okres swego rozkwitu przeżywało od końca XV w. do czasów podboju hiszpańskiego i swego całkowitego upadku w latach trzydziestych XVI w. Obejmowało ono wówczas obszary dzisiejszego Peru, Ekwadoru, Boliwii i północnej części Chile. – 145.
- ⁹ „When Greek meets Greek then comes the tug of war” („Gdy Grek spotyka się z Grekiem, dochodzi do zażartej walki”) – sparafrazowany cytat z Nathanaela Lee „Rival Queens”. W. „The dramatic works”, t. 3, Londyn 1734, s. 266. – 161.
- ¹⁰ Lalor, „Money and morals: a book for the times”, Londyn 1852, s. 43/44.
Sismondi, „Études sur l'économie politique”, t. 1, Bruksela 1837, s. 49 i nast. – 173.
- ¹¹ Jean-Baptiste Say, „Traité d'économie politique”, 3 wyd., t. 2, Paryż 1817, s. 433. – 185.
- ¹² Marks cytuje tutaj wykład Williamsa „On the maintenance and renewal of permanent way...”, który ukazał się w „Money Market Review” z 2 grudnia 1867 r. – 209, 222.
- ¹³ U Lardnera, „Railway economy: a treatise on the new art of transport...”, jest: około 8°/_o. Przy dokładnie 8°/_o musiałoby być: w ciągu 12 1/2 roku. – 211.
- ¹⁴ Marks wskazuje w swoim rękopisie na to, że taki sposób obliczania czasu obrotu kapitału jest błędny. Podany w cytacie przeciętny czas obrotu (16 miesięcy) wyliczony jest przy uwzględnieniu zysku 7 1/2°/_o

na cały kapitał wynoszący 50 000 dolarów. Bez uwzględnienia zysku czas obrotu tego kapitału wynosi 18 miesięcy. – 229.

- ¹⁵ Marks przytacza tutaj książkę Pottera „Political economy: its objects, uses, and principles”, wydaną w Nowym Jorku w 1841 r. Jak wynika z wprowadzenia duża część książki jest przedrukiem pierwszych dziesięciu rozdziałów pracy Scrope'a pt. „Principles of political economy”, wydanej w Anglii w 1833 r. Potter poczynił przy tym szereg zmian. – 229.
- ¹⁶ John Stuart Mill, „Essays on some unsettled questions of political economy”, Londyn 1844, s. 164. – 283.
- ¹⁷ Ramsay, „An essay on the distribution of wealth”, Edynburg 1836, s. 21 – 24. – 283.
- ¹⁸ Macleod, „The elements of political economy”, Londyn 1858, s. 76–80. – 283.
- ¹⁹ Patterson, „The science of finance. A practical treatise”, Edynburg, Londyn 1868, s. 129 – 144. – 283.
- ²⁰ „Manava-Dharma-Sastra” – prawa Manu, kodeks staroindyjski. Brami-
mini podnieśli jego przepisy religijne, rytualne i prawne do rangi obowiązu-
jących norm życia i postępowania dla wszystkich kast. Tradycja przypisuje autorstwo tego kodeksu Manu – uważanemu za praojca ludzi.
- Marks cytuje według: „Manava Dharma Sastra or the institutes of Manu according to the gloss of Kulluka, comprising the Indian system of duties, religious and civil”, 3 wyd., Madras 1863, s. 281. – 295.
- ²¹ Obszerniej omawia Marks Tableau économique w „Teoriach wartości dodatkowej”, cz. 1, rozdz. 6 i w napisanym przez niego 10 rozdziale działu drugiego „Anty-Duhringa” F. Engelsa. – 444.
- ²² „Entspektor Brasig” – postać z dzieł Fritza Reutera. – 595.
- ²³ Institut de France – najwyższa instytucja naukowa we Francji, złożona z kilku akademii. Destutt de Tracy był członkiem Akademii Nauk Moralnych i Politycznych. – 603.

WYKAZ LITERATURY CYTOWANEJ
I WZMIANKOWANEJ*

I. Książki i artykuły

- Adams, W[illiam] Bridges*: Roads and rails and their sequences, physical and moral. London 1826. – 210, 212.
- [*Bailey, Samuel*:] A critical dissertation on the nature, measures, and causes of value; chiefly in reference to the writings of Mr. Ricardo and his followers. By the author of essays on the formation and publication of opinions. London 1825. – 132.
- Barton, John*: Observations on the circumstances which influence the condition of the labouring classes of society. London 1817. – 282.
- Chalmers, Thomas*: On political economy in connexion with the moral state and moral prospects of society. 2nd ed. Glasgow 1832. – 192.
- Corbet, Thomas*: An inquiry into the causes and modes of the wealth of individuals; or the principles of trade and speculation explained. In 2 parts. London 1841. – 171.
- Courcelle-Seneuil, J[ean]-G[ustave]*: Traité theorique et pratique des entreprises industrielles, commerciales et agricoles ou manuel des affaires. 2e ed., revue et augmentée. Paris 1857. – 297.
- Destutt de Tracy, [Antoine-Louis-Claude] comte de*: Éléments d'idéologie. 4e et 5e parties. Traité de la volonté et de ses effets. Paris 1826. – 594–604.
- Dupont de Nemours, [Pierre-Samuel]*: Maximes du docteur Quesnay, ou résumé de ses principes d'économie sociale. In: Physiocrates.

* W wypadkach, kiedy nie można było ustalić wydania pracy, którym posługiwał się Marks, podaje się pierwsze wydanie tej pracy.

- Quesnay, Dupont de Nemours, Mercier de la Rivière, Baudeau, Le Trosne, avec une introd. sur la doctrine des physiocrates, des commentaires et des notices historiques, par Eugène Daire, 1e partie. Paris 1846. – 234.
- Good, W[illiam] Walter*: Political, agricultural and commercial fallacies; or, the prospect of the nation after twenty years' „Free-trade”, London (1866). – 293, 294.
- Hodgskin, Thomas*: Popular political economy. Four lectures delivered at the London Mechanics' Institution. London 1827. – 301.
- Holdsworth, W. A.*: The law of landlord and tenant, with a copious collection of useful forms, London 1857. – 213, 218.
- Kirchhof, Friedrich*: Handbuch der landwirthschaftlichen Betriebslehre. Ein Leitfadens für praktische Landwirthe zur zweckmassigen Einrichtung und Verwaltung der Landgüter. Dessau 1852. – 220, 299, 303–307, 316.
- Lalor, John*: Money and morals: a book for the times. London 1852. – 172.
- Lardner, Dionysius*: Railway economy: a treatise on the new art of transport, its management, prospects, and relations, commercial, financial, and social. With an exposition of the practical results of the railways in operation in the United Kingdom, on the continent, and in America. London 1850. – 210, 211, 220–223.
- Laveleye, Emile de*: Essai sur l'économie rurale de la Belgique, Bruxelles [1863]. – 302.
- Lavergne, Léonce de*: The rural economy of England, Scotland, and Ireland. Transl. from the French, with notes by a Scottish farmer. Edinburgh, London 1855. – 295.
- Lee, Nathanael*: The dramatic works. In 3 vols. Vol. 3. Containing Sophonisby. Nero. Gloriana. Rival Queens. The massacre of Paris. London 1734. – 161.
- Le Trosne, [Guillaume-François]*: De l'intérêt social par rapport à la valeur, à la circulation, à l'industrie et au commerce intérieur et extérieur. In: Physiocrates. Quesnay, Dupont de Nemours, Mercier de la

- Riviere, Baudeau, Le Trosne, avec une introd, sur la doctrine des physiocrates, des commentaires et des notices historiques, par Eugene Daire. 2e partie. Paris 1846. – 234.
- Macleod, Henry Dunning*: The elements of political economy. London 1858. – 283.
- Manava Dharma Sastra*, or the institutes of Manu according to the gloss of Kulluka, comprising the Indian system of duties, religious and civil. Verbally transl. from the original, with a preface by William Jones, and collated with the Sanskrit text, by Graves Chamney Haughton. 3rd ed. by P. Percival. Madras 1863. – 295.
- Marx, Karl*: Das Elend der Philosophie. Antwort auf Proudhons „Philosophie des Elends“. Deutsch von E[duard] Bernstein und K[arl] Kautsky. Mit Vorwort und Noten von Friedrich Engels. Stuttgart 1885. – 14.
- Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. Bd. 1. Buch 1: Der Produktionsprocess des Kapitals. 2. verb. Aufl. Hamburg 1872. – 11, 13, 14, 21, 25, 41, 42, 55, 65, 67, 84, 99, 141, 153, 156, 166, 174, 190, 194, 199, 202, 204, 213, 214, 224, 230, 251, 253, 258, 269, 281, 282, 296, 378, 380, 396, 401, 409, 422, 423, 435, 436, 438, 440, 444, 489, 510, 541, 593, 605, 620, 627, 630.
 - (anonym) Lohnarbeit und Kapital. In: Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie. Köln, z 5, 6, 7, 8 i 11 kwietnia 1849. – 16.
 - Misère de la philosophie. Réponse a la philosophie de la misère de Proudhon. Paris, Bruxelles 1847. – 16, 24, 25, 29.
 - Zur Kritik der Politischen Oekonomie. 1. Heft. Berlin 1859. – 10, 427.
- Meyer, R[udolf Hermann]*: Der Emancipationskampf des vierten Standes. Bd 1: Theorie des Socialismus. – Der katholische Socialismus. – Die Internationale. – Deutschland. – Schulze. – Lassalle. – Marx. – Die Gewerkvereine. – Die Socialconservativen. – Die Arbeiterpresse. Berlin 1874. – 14, 15.
- Mill, John Stuart*: Essays on some unsettled questions of political economy. London 1844. – 283.
- Müller, Adam H[einrich]*: Die Elemente der Staatskunst. Oeffentliche Vorlesungen, vor Sr. Durchlaucht dem Prinzen Bernhard von Sachsen-Weimar und einer Versammlung von Staatsmännern und Diplomaten,

- im Winter von 1808 auf 1809, zu Dresden, gehalten. Th. 3. Berlin 1809. – 228.
- Newman, Samuel P[hilips]*: Elements of political economy. Andover, New-York 1835. – 191.
- Patterson, R[obert] H[ogard]*: The science of finance. A practical treatise. Edinburgh, London 1868. – 283.
- Potter, A[lonzo]*: Political economy: its objects, uses, and principles: considered with reference to the condition of the American people. With a summary, for the use of students. New-York 1841. – 229, 230.
- Quesnay, [François]*: Analyse du Tableau économique. (1766). In: Physiocrates. Quesnay, Dupont de Nemours, Mercier de la Rivière, Baudeau, Le Trosne, avec une introd. sur la doctrine des physiocrates, des commentaires et des notices historiques, par Eugène Daire. 1e partie. Paris 1846. – 162, 234, 443, 456.
- Dialogues sur le commerce et sur les travaux des artisans. Ebendort. – 163, 422.
- Ramsay, George*: An essay on the distribution of wealth. Edinburgh 1836. – 283, 481, 539.
- Ravenstone, Piercy*: Thoughts on the funding system, and its effects. London 1824. – 25.
- Ricardo, David*: On the principles of political economy, and taxation. 3rd ed. London 1821. – 185, 268, 277, 278, 281, 282, 481.
- Rodbertus-Jagetzow, [Johann Karl]*: Briefe und Socialpolitische Aufsätze. Hrsg. von Rudolph Meyer. Bd. 1. Berlin [1881]. – 15, 16.
- Das Kapital. Vierter socialer Brief an von Kirchmann. Hrsg. und eingel. von Theophil Kozak. Berlin 1884. – 15.
- Sociale Briefe an von Kirchmann. Dritter Brief: Widerlegung der Ricardo'schen Lehre von der Grundrente und Begründung einer neuen Rententheorie. Berlin 1851. – 15, 16, 17.
- Zur Erkenntniss unsrer staatswirthschaftlichen Zustände. 1. Heft: Fünf Theoreme. Neubrandenburg, Friedland 1842. – 14, 17, 21, 30.
- Roscher, Wilhelm*: Die Grundlagen der Nationalökonomie. Ein Hand-

- und Lesebuch für Geschäftsmänner und Studierende. 3., verm. und verb. Aufl. Stuttgart, Augsburg 1858. – 460.
- Roscoe, H[enry] E[nfield], und C[arl] Schorlemmer*: Ausführliches Lehrbuch der Chemie. Bd. 1. Nichtmetalle, Braunschweig 1877. – 26.
- Say, Jean-Baptiste*: Lettres a M. Malthus, sur différens sujets d'économie politique, notamment sur les causes de la stagnation générale du commerce. Paris 1820. – 500.
- *Traité d'économie politique, ou simple exposition de la manière dont se forment, se distribuent, et se consomment les richesses.* 3e éd. t. 2. Paris 1817. – 185, 482.
- Scrope*: The principles of political economy, patrz, *Potter A[lonzo]*: Political economy...
- Senior, N[assau]-W[illiam]*: Principes fondamentaux de l'économie politique, tirés de leçons édites et inédites de Mr. Senior par Jean Arrivabene. Paris 1836. – 541.
- Sismondi, J[ean]-C[harles]-L[éonard] Simonde de*: Études sur l'économie politique. T. 1. Bruxelles 1837. – 173.
- *Nouveaux principes d'économie politique, ou de la richesse dans ses rapports avec la population.* T. 1. Paris 1819. – 29, 139, 140, 483.
- Smith, Adam*: An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. With a memoir of the author's life. Complete in one vol. Aberdeen, London 1848. – 18, 19, 172, 235–241, 243, 245, 267, 445–453, 456–461, 465, 466, 469, 479, 587, 588.
- Soetbeer, Adolf*: Edelmetall-Produktion und Werthverhältniss zwischen Gold und Silber seit der Entdeckung Amerika's bis zur Gegenwart. Ergänzungsheft Nr 57 zu „Petermann's Mittheilungen“. Gotha 1879. – 580.
- The source and remedy of the national difficulties*, deduced from principles of political economy, in a letter to Lord John Russell. London 1821. – 21, 22, 23, 25.
- Storch, Henri*: Considérations sur la nature de revenu national. Paris 1824. – 482, 536.
- *Cours d'économie politique, ou exposition des principes qui déterminent la prospérité des nations.* T. 2. St.-Petersbourg 1815. – 483.
- Thompson, William*: An inquiry into the principles of the distribution of wealth most conducive to human happiness; applied to the newly

- proposed system of voluntary equality of wealth. London 1824. — 24, 398.
- An inquiry into the principles of the distribution of wealth most conducive to human happiness. A new ed. by William Parc. London 1850. — 24, 398–400.
- Tooke, Thomas*: An inquiry into the currency principle; the connection of the currency with prices, and the expediency of a separation of issue from banking. 2nd ed. London 1844. — 588.
- [*Tschuprow*] Чупров, А[лександр Иванович]: Железнодорожное хозяйство. Его экономические особенности и его отношения к интересам страны. Москва 1875. — 68.
- Turgot, (Anne-Robert-Jacques, de L'Aulne)*: Réflexions sur la formation et la distribution des richesses. In: Oeuvres. Nouv. éd. par Eugène Daire. T. 1. Paris 1844. — 234, 423, 445.
- Tyler [Tylor], E[dward] B[urnett]*: Forschungen über die Urgeschichte der Menschheit und die Entwicklung der Civilisation. Aus dem Engl. von H. Müller. Leipzig. — 542.
- Wayland, Francis*: The elements of political economy. Boston 1843. — 280.
- Williams, R[ichard] Price*: On the maintenance and renewal of permanent way. In: Minutes of proceedings of the institution of civil engineers; with abstracts of the discussions. Vol. 25. Session 1865/66. Ed. by James Forrest. London 1866. — 209, 222.

II. Sprawozdania parlamentarne oraz inne oficjalne publikacje

- East India (Bengal and Orissa famine). Papers and correspondence relative to the famine in Bengal and Orissa, including the report of the Famine Commission and the minutes of the Lieutenant Governor of Bengal and the Governor General of India. (Presented to Parliament by Her Majesty's command.) Ordered, by the House of Commons, to be printed, 31 May 1867. — 173.
- East India (Bengal and Orissa famine). Papers relating to the famine in Behar, including Mr. F. R. Cockerell's report. (Presented to Par-

- liament by Her Majesty's command.) Part III. Ordered, by the House of Commons, to be printed, 31 May 1867. – 174.
- East India (Madras and Orissa famine). Return to an address of the Honourable the House of Commons, dated 4 July 1867. Ordered, by the House of Commons, to be printed, 30 July 1867. – 294, 295.
- Report from the select committee on bank acts; together with the proceedings of the committee minutes of evidence, appendix and index. Part I. Report and evidence. Ordered, by the House of Commons, to be printed, 30 July 1857. – 291.
- Reports by Her Majesty's secretaries of embassy and legation, on the manufactures, commerce & c., of the countries in which they reside. Nr 8. Presented to both Houses of Parliament by command of Her Majesty. 1865. London [1865]. – 299.
- Reports by Her Majesty's secretaries of embassy and legation, on the manufactures, commerce & c., of the countries in which they reside. Part III. Presented to both Houses of Parliament by command of Her Majesty. May 1879. London 1879. – 582, 638, 639.
- Royal commission on railways. Report of the commissioners. Presented to both Houses of Parliament by command of Her Majesty. London 1867. – 171, 186, 209, 215, 221, 311.

III. Czasopisma

- The Economist*. Weekly Commercial Times, Bankers' Gazette, and Railway Monitor: a political, literary, and general newspaper. [London], z 8 maja 1847. – 168.
- z 16 czerwca 1866. – 313.
- z 30 czerwca 1866. – 313.
- z 7 lipca 1866. – 313.
- Money Market Review*. London, z 2 grudnia 1867. – 209.
- z 25 stycznia 1868. – 220.
- Neue Rheinische Zeitung*. Organ der Demokratie. Koln, z 24 czerwca 1848. – 16.
- z 4 lipca 1848. – 16.
- z 26 lipca 1848. – 16.
- z 10 września 1848. – 16.
- z 12 września 1848. – 16.

- z 9 listopada 1848. - 16.
- z 5 kwietnia 1849. - 16.
- z 6 kwietnia 1849. - 16.
- z 7 kwietnia 1849. - 16.
- z 8 kwietnia 1849. - 16.
- z 11 kwietnia 1849. - 16.

Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft. Hrsg. von Fricker, Schafle und A. Wagner. Bd. 35. Tübingen 1879. - 15.

SKOROWIDZ NAZWISK

- Adams, William Bridges* (1797–1872), inżynier angielski, autor prac z dziedziny dróg żelaznych. – 210, 212.
- Alembert, Jean-Baptiste Le Rond'* (1717–1783), filozof i matematyk francuski, jeden z najwybitniejszych przedstawicieli Oświecenia. – 98.
- Arrivabene, Jean (Giovanni) brabia de* (1787–1881), włoski emigrant polityczny, inicjator kongresu ekonomicznego w Brukseli w 1847 r., tłumacz prac ekonomicznych na język francuski. – 541.
- Bailey, Samuel* (1791–1870), angielski filozof i ekonomista, zwalczał ricardowską teorię wartości z punktu widzenia wulgarnej ekonomii, słusznie jednak zwrócił uwagę na pewne sprzeczności w poglądach Ricarda. – 133, 447, 627.
- Bakewell, Robert* (1725–1795), angielski hodowca i posiadacz ziemski. – 295.
- Barton, John* (koniec XVIII – początek XIX w.), ekonomista angielski, reprezentant klasycznej burżuazyjnej ekonomii politycznej. – 282, 283, 483.
- Bernstein, Eduard* (1850–1932), publicysta i teoretyk niemieckiej socjaldemokracji; w latach 1881–1890 redaktor wydawanego za granicą w okresie ustawy wyjątkowej przeciw socjalistom centralnego organu niemieckiej socjaldemokracji „Der Sozialdemokrat”. Jeden z twórców prądu rewizjonistycznego w ruchu robotniczym. – 14.
- Bessemer, Sir Henry* (1813–1898), angielski inżynier i wynalazca, spowodował przewrót w hutnictwie światowym (gruszka Bessemera). – 298.
- Carey, Henry Charles* (1793–1879), ekonomista amerykański, protekcyjnista, rzecznik harmo-

- nii klasowej w burżuazyjnym społeczeństwie. – 439.
- Chalmers, Thomas* (1780–1847), szkocki teolog i ekonomista, maltuzjanista. – 192.
- Cherbuliez, Antoine-Elisē* (1797–1869), ekonomista szwajcarski, zwolennik Sismondiego. – 483.
- Corbet, Thomas* (wiek XIX), ekonomista angielski, zwolennik Ricarda. – 171.
- Courcelle-Seneuil, Jean-Gustave* (1813–1892), ekonomista francuski, kupiec. – 297.
- Czuprow, Aleksandr Iwanowicz* (1842–1908), rosyjski ekonomista i statystyk, publicysta, liberalny polityk, specjalista w dziedzinie kolejnictwa. – 68.
- Daire, Louis-François-Eugēne* (1798–1847), ekonomista francuski, wydawca prac z dziedziny ekonomii politycznej. – 162, 163, 234, 445.
- D'Alembert*, patrz *Alembert*.
- Destutt de Tracy, Antoine-Louis-Claude, hrabia* (1754–1836), ekonomista francuski, filozof-sensualista; zwolennik monarchii konstytucyjnej. – 548, 593–598, 600, 601, 603.
- Drummond, Victor Arthur Wellington* (1833–1907), brytyjski dyplomata. – 638, 639.
- Dupont de Nemours, Pierre-Samuel* (1739–1817), francuski polityk i ekonomista, fizjokrata. – 234.
- Edmonds, Thomas Rowe* (1803–1889), ekonomista angielski, utopijny socjalista. – 24.
- Engels, Fryderyk* (1820–1895). – 14, 16, 24, 350, 351.
- Fullarton, John* (1780–1849), ekonomista angielski, autor prac z dziedziny obiegu pieniężnego i kredytu. – 616.
- Good, William Walter*, angielski ekonomista, posiadacz ziemski, przeciwnik wolnego handlu, autor prac z dziedziny polityki agrarnej. – 293, 294.
- Hodgskin, Thomas* (1787–1869), angielski ekonomista i publicysta; obrońca proletariackiego stanowiska wobec klasycznej ekonomii, pozostawał pod wpływem teorii Ricarda. Bronił interesów proletariatu i krytykował kapitalizm z punktu widzenia socjalizmu utopijnego. – 24, 25, 301.
- Holdsworth, W. A.*, angielski adwokat, autor wielu prac prawnych, zwłaszcza z dziedziny prawa dzierżawnego. – 213, 218.

- Kautsky, Karl* (1854–1938), socjaldemokrata niemiecki, pisarz, redaktor czasopisma „Die Neue Zeit” (1883–1917); w latach dziewięćdziesiątych stał się teoretykiem socjaldemokracji niemieckiej i II Międzynarodówki; opublikował szereg prac poświęconych marksizmowi, przyczyniających się w dużej mierze do jego rozpowszechnienia; później – zwłaszcza od 1910 r. – rzecznik centryzmu, odchodził coraz bardziej od teorii i praktyki rewolucyjnego ruchu robotniczego. Po rewolucji socjalistycznej występował przeciw dyktaturze proletariatu. – 14.
- Kirchhof, Friedrich*, niemiecki posiadacz ziemski i ekonomista, autor wielu prac z dziedziny rolnictwa. – 220, 299, 303, 306, 316.
- Kozak, Theophil*, wydawca spuścizny rękopiśmiennej po Rodbertusie. – 15.
- Lalor, John* (1814–1856), publicysta i ekonomista angielski. – 172, 175.
- Lardner, Dionysius* (1793–1859), matematyk i fizyk irlandzki, autor licznych prac z dziedziny nauk przyrodniczych i technicznych, a także filozofii i ekonomii politycznej. – 210, 211, 220–223.
- Lassalle, Ferdinand* (1825–1864), wybitny działacz niemieckiego ruchu robotniczego, założyciel Powszechnego Niemieckiego Związku Robotników; dał początek kierunkowi reformistycznemu w niemieckiej socjaldemokracji. – 16.
- Laveleye, Emile-Louis-Victor de* (1822–1892), belgijski historyk i ekonomista. – 302.
- Lavergne, Louis-Gabrielle-Léonce-Guilbaud de*, francuski polityk i ekonomista, autor szeregu prac z dziedziny ekonomiki rolnictwa. – 295.
- Lavoisier, Antoine-Laurent* (1743–1794), chemik francuski, odkrywca wielu praw; w 1777 r. ogłosił własną teorię spalania obalającą teorię flogistonu. Sformułował twierdzenie, że „przyroda nie tworzy nic z niczego i materia nie może zginąć”. Oskarżony w 1794 r. o wymuszanie podatków, został skazany na śmierć przez zgilotynowanie. – 26–29.
- Le Trosne, Guillaume-François* (1728–1780), ekonomista francuski, fizjokrata. – 234.
- Linguet, Simon-Nicolas-Henri* (1736–1794), francuski adwokat, publicysta, historyk i ekonomista, krytyk teorii fizjokratów. – 444.
- List, Friedrich* (1789–1846), ekonomista niemiecki, konsekwentny

- rzecznik interesów młodej niemieckiej burżuazji przemysłowej. – 16.
- Mably, Gabriel-Bonnot de* (1709–1785), francuski myśliciel społeczny, pisarz polityczny, teoretyk państwa i prawa, jeden z pierwszych przedstawicieli komunizmu utopijnego. – 444.
- MacCulloch, John Ramsay* (1789–1864), ekonomista szkocki, apologeta ustroju kapitalistycznego, wulgaryzator teorii Ricarda. – 22, 306, 482.
- Macleod, Henry Dunning* (1821–1902), angielski ekonomista, interesował się szczególnie teorią kredytu. – 283.
- Malthus, Thomas Robert* (1766–1834), duchowny anglikański, ekonomista; twórca teorii ludnościowej, według której przyrost ludności postępuje szybciej niż przyrost środków wyżywienia (maltuzjanizm). – 544.
- Marks, Jenny* (z d. von *Westphalen*) (1814–1881), od 1843 r. żona Karola Marksa. – 31.
- Marks, Karol* (1818–1883). – 9–17, 19–31, 98, 350.
- Marks-Aveling, Eleonora* (1855–1898), najmłodsza córka Karola Marksa, w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych działaczka angielskiego i międzynarodowego ruchu robotniczego. – 13, 16.
- Meyer, Rudolf Hermann* (1839–1899), ekonomista niemiecki, przeciwnik Bismarcka. – 14–16, 25.
- Mill, James* (1773–1836), angielski ekonomista i filozof, zwolennik teorii Ricarda. – 306, 447, 627.
- Mill, John Stuart* (1806–1873), ekonomista angielski i filozof pozytywista, rzecznik harmonii interesów burżuazji i klasy robotniczej; propagował reformę podziału dóbr w społeczeństwie kapitalistycznym. – 283, 483.
- Muller, Adam Heinrich, Ritter von Nitterdorf* (1779–1829), niemiecki publicysta i ekonomista, przedstawiciel tzw. romantycznej szkoły w ekonomii politycznej, która odpowiadała interesom arystokracji feudalnej; przeciwnik A. Smitha. – 228.
- Newman, Samuel Philips* (1797–1842), amerykański filozof i ekonomista. – 191.
- Owen, Robert* (1771–1858), wybitny angielski socjalista utopijny. – 24.
- Patterson, Robert Hogard* (1821–1886), ekonomista i publicysta angielski. – 283.

- Potter, Alonzo* (1800–1865), biskup amerykański, wydawca dzieła Scrope'a o ekonomii politycznej. – 229–231.
- Priestley, Joseph* (1733–1804), chemik i fizyk angielski, filozof-materialista, ideolog radykalnej części burżuazji angielskiej w czasach rewolucji przemysłowej. – 25, 26, 28.
- Proudhon, Pierre-Joseph* (1809–1865), publicysta i pisarz francuski, socjolog i ekonomista, ideolog drobnomieszczactwa, jeden z pierwszych teoretyków anarchizmu. – 24, 482.
- Quesnay, François* (1694–1774), wybitny ekonomista francuski, twórca fizjokratyzmu, z zawodu lekarz. – 124, 162, 163, 233, 234, 246, 422, 443–447, 456.
- Ramsay, Sir George* (1800–1871), angielski ekonomista. – 196, 283, 481, 483, 535, 539, 540.
- Rau, Karl Heinrich* (1792–1870), ekonomista niemiecki, podzielał w pewnych kwestiach poglądy Smitha i Ricarda. – 16.
- Ravenstone, Piercy* (zm. 1830), ekonomista angielski. – 25.
- Ricardo, David* (1772–1823), ekonomista angielski, jeden z twórców klasycznej burżuazyjnej ekonomii politycznej i ostatni jej wielki reprezentant. – 20–25, 27–30, 185, 268, 270, 271, 283, 277–279, 281–283, 367, 481, 593.
- Rodbertus-Jagetzow, Johann Karl* (1805–1875), pruski właściciel ziemski, ekonomista i polityk, ideolog junkierstwa, teoretyk tzw. socjalizmu państwowego. – 14–17, 20–23, 25, 27–31, 507.
- Rosher, Wilhelm Georg Friedrich* (1817–1894), ekonomista niemiecki, twórca tzw. szkoły historycznej w ekonomii politycznej. – 460.
- Roscoe, Sir Henry Enfield* (1833–1915), chemik angielski, autor wielu podręczników z tej dziedziny. – 26.
- Russell, John, lord* (1792–1878), angielski mąż stanu, przywódca wigów; premier rządu (1846–1852 i 1865–1866), minister spraw zagranicznych (1852–1853 i 1859–1865). – 21.
- Say, Jean-Baptiste* (1767–1832), ekonomista francuski, usystematyzował i zwulgaryzował teorie Smitha; stworzona przez Saya teoria czynników produkcji (praca, kapitał, ziemia) wywarła duży wpływ na rozwój wulgarnej ekonomii burżuazyjnej. – 185, 482, 483, 544.
- Schäffle, Albert Eberhard Friedrich* (1831–1903), ekonomista i socjolog niemiecki, zwolennik

- współpracy burżuazji z proletariatem. – 15, 630.
- Scheele, Karl Wilhelm* (1742–1786), chemik szwedzki, m.in. ogłosił rezultaty swych badań dotyczące otrzymywania i własności tlenu oraz składu powietrza. – 25.
- Schorlemmer, Carl* (1834–1892), chemik niemiecki, profesor w Manchesterze, członek Międzynarodówki, przyjaciel Marksa i Engelsa. – 26.
- Scrope, George Julius Poulett* (1797–1876), angielski ekonomista i geolog, członek parlamentu. – 229–232.
- Senior, Nassau William* (1790–1864), ekonomista angielski, apologeta kapitalizmu, przeciwnik skrócenia dnia pracy. – 541.
- Sismondi, Jean-Charles-Léonard Sismonde de* (1773–1842), szwajcarski ekonomista i historyk, krytykował kapitalizm z pozycji drobnomieszczańskich, sformułował teorię kryzysów kapitalistycznych. – 29, 139, 173, 483, 544.
- Smith, Adam* (1723–1790), wybitny ekonomista angielski, przedstawiciel klasycznej ekonomii burżuazyjnej. – 11, 14, 18–20, 23, 25, 172, 173, 233–267, 270, 273, 283, 444–469, 471–475, 479–483, 504, 505, 526, 535, 536, 540, 587, 588, 602.
- Soetbeer, Georg Adolf* (1814–1892), niemiecki ekonomista i statystyk. – 580.
- Stein, Lorenz von* (1815–1890), niemiecki historyk i ekonomista, zwolennik Hegla, profesor filozofii i prawa państwowego na uniwersytecie w Kilonii. – 200.
- Steuart (Stewart), Sir James* (znany też pod nazwiskiem *Denham*) (1712–1780), ekonomista angielski, jeden z ostatnich przedstawicieli merkantylizmu, dokonał systematyzacji tej teorii; przeciwnik ilościowej teorii pieniądza. – 18.
- Storch, Heinrich Friedrich von (Andrzej Karłowicz)* (1776–1835), ekonomista, statystyk i historyk rodem z Rygi, epigon klasycznej burżuazyjnej ekonomii politycznej, członek Akademii Nauk w Petersburgu. – 184, 482, 483, 535, 536.
- Thompson, William* (ok. 1785–1833), ekonomista irlandzki, zwolennik Owena, wysnuł z teorii Ricarda socjalistyczne wnioski. – 24, 398–400.
- Tooke, Thomas* (1774–1858), angielski ekonomista, rzecznik wolnego handlu, krytyk ricardowskiej teorii pieniądza. – 141, 407, 408, 585, 587, 588, 591.
- Turgot, Anne-Robert-Jacques, ba-*

- ron de l'Aulne* (1727–1781), francuski mąż stanu, ekonomista, fizjokrata, uczeń Quesnaya; w latach 1774–1776 generalny kontroler finansów. – 234, 423, 445.
- Tylor, Edward Burnett* (1832–1917), angielski antropolog i etnolog, twórca kierunku ewolucjonistycznego w tych dziedzinach. – 542.
- Wagner, Adolph* (1835–1917), niemiecki ekonomista, teoretyk socjalizmu państwowego, zwolennik polityki Bismarcka. – 25.
- Wayland, Francis* (1796–1865), amerykański duchowny, autor prac z dziedziny etyki, ekonomii politycznej i in.; profesor uniwersytetu. – 280.
- Williams, Richard Price*, angielski inżynier, specjalista w dziedzinie kolejnictwa. – 209, 222.
- Zeller, J.*, autor prac z dziedziny ekonomii. – 15.

INDEKS RZECZOWY

- Afryka.* – 592.
- Agenci cyrkulacji* – 163, 164.
- Akcje* – 201, 359, 431.
- Akumulacja kapitału* – 97–99, 212, 394–397, 400, 605, 606, 621–623;
- konieczność akumulacji – 99, 150, 643, 644;
 - reprodukcja prosta jako realny czynnik akumulacji – 487;
 - jako reprodukcja rozszerzona – 425;
 - w dziale I produkcji społecznej – 609–621;
 - produkt dodatkowy w dziale I jako jego materialna podstawa – 614–617, 627, 628;
 - w dziale II produkcji społecznej – 621–643;
 - a konsumpcja – 623, 624;
 - a siła produkcyjna pracy – 439, 616, 636;
 - a tworzenie skarbu – 98, 104, 105, 150, 606–608, 614, 616, 618, 619, 646, 647;
 - patrz również *Reprodukcja*.
- Akumulacja pieniężna* – 103–106, 396, 397, 425–432.
- Ameryka* – 592.
- Amerykańska wojna domowa (wojna secesyjna)* – 173.
- Amortyzacja (odnowienie) kapitału trwałego* – 149, 201, 202, 205, 210, 211, 226, 555–557, 559–561, 566–569, 589, 611.
- Anarchia produkcji kapitalistycznej* – 213, 579;
- patrz również *Dysproporcje, Kryzys*.
- Anglia* – 176, 392, 393;
- bankowość – 313;
 - budownictwo – 85, 290, 291;
 - rolnictwo – 293–295.
- Ateny* – 591.
- Australia* – 174.
- Banki* – 105, 150, 312, 313, 392, 426, 430, 431, 510, 610;
- ich funkcje – 167.
- Banknoty* – 582, 591.
- Belgia* – 211, 302.
- Bilans handlowy* – 392, 393.
- Blicharstwo* – 296, 297.
- Bogactwo społeczne*
- jego formy – 167, 168, 173, 174, 263, 312, 606, 607;

- wzrost bogactwa kapitalistycznego - 168, 312, 427, 606, 607;
- a koszty cyrkulacji - 167-169, 178, 182;
- według Smitha - 258.
- Browary* - 159, 311.
- Budownictwo* - 85;
 - budownictwo domów - 290-292;
 - w rolnictwie - 213.
- Bydło (zwierzę) robocze* - 197, 199, 248, 249, 252, 461.

- Cena produkcji* - 269, 419.
- Cena*
 - cena rynkowa - 360;
 - wpływ zmiany cen na obrót kapitału - 352-361, 391;
 - zmiana ceny a zmiana wartości - 360, 361;
 - a płaca robocza - 419-422.
- Centralizacja kapitału* - 440.
- Chemia* - 25-27;
 - wpływ procesów chemicznych na czas produkcji - 197, 198, 296, 297;
 - zacieranie się granicy między surowcami a materiałami pomocniczymi - 197.
- Chiny* - 312, 313.
- Chłoptwo* - 294, 295, 299;
 - drobni chłopi - 144, 294.
- Cykl obrotów* - 226-228, 307, 363;
 - w rolnictwie - 307;
 - a cykl kryzysów - 228.
- Cykl przemysłowy* - 228, 506, 507, 644.
- Cyrkulacja (obieg) pieniądza* - 352, 353, 401, 402, 411, 412, 417-427, 580-593, 618-620;
 - prawa cyrkulacji (obiegu) pieniądza - 125, 141, 142, 401, 406, 409, 421;
 - suma pieniędzy niezbędna do cyrkulacji i reprodukcji - 402, 406, 407, 411, 412, 419, 429, 582-591, 618-620;
 - cyrkulacja kruszcowa - 141, 427, 428, 591, 619, 620;
 - a proces reprodukcji - 492-496, 508-520, 543-557, 564, 589-591;
 - a ruch okrężny pieniądza - 422, 423;
 - według fizjokratów - 422, 423;
 - według Smitha - 587, 588.
- Cyrkulacja towarowa* - 38, 40, 42, 46, 70, 71, 137, 141, 142, 182;
 - kapitalistyczna - 49, 83-88, 142-144, 245, 422, 434, 435, 610;
 - prosta - 62, 81, 156, 157, 401, 422, 436, 504;
 - a cyrkulacja pieniężna - 81, 82, 422, 423, 509, 510, 515, 516.
- Czas cyrkulacji* patrz *Czas obiegu*.
- Czas kupna* - 156-167, 312-317.
- Czas obiegu* - 151-152, 308-317;

- jako część czasu obrotu - 156, 189, 192, 288, 308;
 - czas kupna jako część czasu obiegu - 27, 156-164, 312, 314-317;
 - czas sprzedaży jako część czasu obiegu - 156-164, 308-314;
 - jego wpływ na obrót kapitału i wyłożenie kapitału - 318-329, 343, 348, 349, 354-359;
 - a czas produkcji - 151, 155, 156, 318, 319, 323-329.
- Czas (okres) obrotu* - 156, 189-193, 226, 227;
- jako suma czasu produkcji i czasu obiegu - 189, 192, 288, 308;
 - kapitału obrotowego - 234, 298, 300, 393;
 - kapitału trwałego - 189, 226, 227, 234, 300;
 - przyczyny nierównomiernego trwania czasu obrotu - 192, 285, 287, 288, 292-295, 297-308, 391;
 - jego wpływ na wielkość wyłożonego kapitału - 318-361.
- Czas pracy*
- ograniczenie i przedłużenie czasu pracy - 319;
 - a czas produkcji - 151-154, 296-306, 318, 325.
- Czas produkcji* - 151, 154;
- jako część czasu (okresu) obrotu - 156, 189, 192, 288, 308;
 - sztuczne skrócenie czasu produkcji - 297;
 - a czas obiegu - 151, 155, 156, 318, 319, 323-331;
 - a czas pracy - 151-154, 296-306, 318-325.
- Czas sprzedaży* - 156-167, 308, 309, 314.
- Depozyty (wkłady pieniężne)* - 105, 283, 359, 426, 430.
- Dochód*
- kapitalistów i klasy kapitalistów - 85-88, 459, 463, 472, 474, 479;
 - robotników i klasy robotniczej - 451, 457-464, 467-474, 478, 542-545, 548, 553, 554;
 - wartość dodatkowa jako dochód - 381, 464, 472, 474, 479, 517;
 - według Destutta de Tracy - 593-604;
 - według Ricarda - 481;
 - według Smitha - 447-460, 469-472, 475, 478-480.
- Dysproporcje*
- przy reprodukcji prostej - 487, 503, 561-563, 576-580, 622, 623;
 - przy reprodukcji rozszerzonej - 624, 625, 640, 641, 644, 645.

Dywidendy – 222.

Dzień roboczy

– jako naturalna jednostka miary funkcji siły roboczej – 192;

– społeczny dzień roboczy – 525–530, 534, 535;

jego podział na pracę niezbędną i pracę dodatkową – 325, 526;

– a intensywność pracy – 396;

– a okres roboczy – 286.

Dzierżawca – 144, 233, 234, 293, 307, 443–446, 458, 461.

Ekonomia polityczna

– ekonomia scholastyczna – 53;

– jej historia – 18–29;

– klasyczna ekonomia polityczna – 18, 20, 21, 26, 29, 107, 115;

jej przekształcenie się w wulgarną ekonomię – 25, 29;

– Marksa przewrót w ekonomii politycznej – 10, 11, 20, 21, 26–28;

– społeczny charakter burżuazyjnej ekonomii politycznej – 156, 245–247, 273, 274, 407;

– patrz również *Fizjokraci*, *Merkantylizm*, *System monetarny*.

Elementy produkcji – 38–40, 43–46, 50, 51, 91, 92, 189, 276, 480;

– rodzaj i sposób ich zespolenia – 43, 44, 46, 50, 51.

Fabryka – 128, 131, 217.

Faux frais – 153, 168, 169, 427.

Fizjokraci – 123, 246, 278–280, 444–446, 468, 482, 614;

– o cyrkulacji pieniądza – 422, 423;

– o kapitale produkcyjnym – 233–235, 264;

rolnictwo jako jedyna praca produkcyjna – 264, 265, 443;

– o kapitale trwałym i obrotowym – 233;

– o reprodukcji – 234, 443, 444, 456;

– o tworzeniu wartości dodatkowej – 273, 280.

Forma wartości – 72, 133, 189;

– pieniężna – 57–59, 63, 64, 72, 160, 168, 189;

– towarowa – 158, 160.

Formacje społeczne, ekonomiczne

– różnice między nimi w zależności od rodzaju i sposobu zespolenia robotników ze środkami produkcji – 50, 51.

Formy produkcji

– przedkapitalistyczna – 51, 52;

– społeczna – 51, 52, 145.

Fundusz akumulacji – 106, 107, 135;

– a fundusz konsumpcji – 632–636.

Fundusz amortyzacyjny – 223, 224.

- Fundusz konsumpcji* – 182, 450, 464, 626;
 – indywidualnej – 117, 173, 451;
 – społecznej – 182, 451, 452, 465;
 – a fundusz akumulacji – 632–636.
- Fundusz pracy* – 267.
- Fundusz remontowy* – 450.
- Fundusz rezerwowy* – 106, 107, 212, 317, 326, 406, 426.
- Fundusz społeczny produkcji* – 182.
- Fundusz ubezpieczeniowy produkcji* – 449, 450.
- Garncarstwo* – 296.
- Gielda (transakcje giełdowe)* – 420, 424.
- Gospodarka chłopska* – 165–167;
 – starodawne gospodarstwo chłopskie – 173.
- Gospodarka kredytowa* – 144, 145.
- Gospodarka naturalna* – 145, 591, 592.
- Gospodarka pieniężna* – 42, 43, 144, 145, 272.
- Gospodarka prywatna* – 303.
- Gospodarka trójpolowa* – 301, 307.
- Górnictwo* – 131, 242, 300.
- Grecja* – 592.
- Handel*
 – jako przesłanka produkcji kapitalistycznej – 46;
 – handel detaliczny – 76;
 Smith o handlu detalicznym – 453, 454;
 – handel światowy – 50;
 – patrz również *Handel zagraniczny*, *Rynek światowy*.
- Handel zagraniczny*
 – kruszcami szlachetnymi – 98, 392, 393, 397, 402;
 – a kredyt – 312, 392;
 – a reprodukcja kapitalistyczna – 576, 579–581.
 – a sprzeczności produkcji kapitalistycznej – 390, 578, 579.
- Hipoteki* – 291.
- Hodowla bydła* – 293–295, 303, 304.
- Indie* – 392, 393;
 – głód w Indiach – 174, 294, 295;
 – księgowość w starohinduskich wspólnotach – 166;
 – terminy weksli angielsko-indyjskich – 312, 313;
 – tworzenie zapasów – 173.
- Intensywność pracy* – 319, 396, 438.
- Jakość, ilość* – 38, 39, 60, 225, 226, 503–505, 627.
- Kanał Suezki* – 313.
- Kapitalista*
 – jako uosobienie kapitału – 146, 147, 160;

- pieniężny - 509, 520;
 - przemysłowy - 131, 134, 138, 146, 257, 458, 459, 511, 512, 518-520, 563, 565, 592; kapitalista przemysłowy jako reprezentant wszystkich innych kapitalistów - 518;
 - kupno i sprzedaż jako główne funkcje kapitalisty - 162;
 - patrz również *Kupiec*.
- „Kapitał” Karola Marksa
- historia powstania „Kapitału” - 9-14;
 - praca Engelsa nad wydaniem 2 tomu - 9-11, 13, 32; praca Engelsa nad wydaniem 3 tomu - 14, 32.
- Kapitał* - 55, 99, 102, 131, 132;
- kapitał cyrkulacji - 206, 236-240, 243, 247, 253, 261, 265; patrz również *Kapitał pieniężny*, *Kapitał towarowy*;
 - kapitał indywidualny - 130, 131, 486; a kapitał społeczny - 121, 433-437, 484-485;
 - kapitał obrotowy - 214, 489; w odróżnieniu od kapitału trwałego - 196, 199-208, 225, 234, 238, 245, 246, 276, 277, 282, 287, 294, 343, 344, 362-364; jego obrót - 148, 149, 203-208, 225, 226, 229-232, 234, 288, 319, 320, 343-345, 362-364, 393, 645;
- Quesnay o kapitale obrotowym - 233;
- Ricardo o kapitale obrotowym - 268-270, 278-283;
- Smith o kapitale obrotowym - 234-253, 257, 261, 265-267, 445, 447, 452-454;
- kapitał produkcyjny - 40-42, 47, 48, 66, 82, 115, 199-224, 236, 237, 241-247, 252, 253, 433; jako forma kapitału przemysłowego - 66, 67, 101, 102, 206, 207, 237; jego funkcje - 48-52, 57, 64; jego podział na kapitał trwały i obrotowy - 206, 207, 258-261, 265-267, 276, 277; jego części składowe - 44, 46, 50-52, 101, 102, 170, 201-207, 237-247, 249, 250, 254; przemiana wartości jego części składowych - 132-137, 352, 353; obrót kapitału produkcyjnego - 201-207, 225; kapitał produkcyjny jako zapas - 152, 173-176; potencjalny kapitał produkcyjny - 304-306, 315, 316; utajony kapitał produkcyjny - 152-154, 174, 175, 315;

- fizjokraci o kapitale produkcyjnym – 233–236, 264;
 Smith o kapitale produkcyjnym – 234–241;
- kapitał przemysłowy – 66, 70, 75, 78–80, 106, 107, 126–131, 137, 138;
 jego formy – 66–68, 70, 101, 102, 137, 138, 206, 237;
 a przeciwieństwa klasowe – 70;
- kapitał społeczny – 130, 433–437, 484–488;
 a kapitał indywidualny – 121, 433–437, 484, 485;
 dwa działy kapitału społecznego – 488;
 obrót kapitału społecznego – 333, 334;
- kapitał stały – 67, 151, 194, 202, 489, 490;
 jego podział na kapitał trwały i obrotowy – 194–196, 489;
 jego reprodukcja w skali społecznej – 492–496, 521–524, 529–535, 541;
 Ricardo o kapitale stałym – 268–270;
- kapitał trwały – 194–200, 245, 262, 263, 247–277, 281, 419;
 w odróżnieniu od kapitału obrotowego – 196, 199–208, 225, 234, 237, 238, 247, 276, 277, 282, 283, 278, 294, 343, 344, 363; obrót kapitału trwałego – 148, 201–208, 225–228, 234, 343, 344, 363, 489, 490, 645, 646;
 amortyzacja kapitału trwałego – 148, 149, 201, 207, 208, 209–211, 226, 556, 557, 559–562, 566–569, 589, 611, 612;
 fizyczne zużycie kapitału trwałego – 208–212, 215, 216, 228, 489, 490, 554–560;
 moralne zużycie kapitału trwałego – 209, 210;
 zachowanie i odnowienie kapitału trwałego – 261–263, 449, 450;
 reprodukcja i odnowienie kapitału trwałego – 212, 225, 226, 489, 490, 554–580, 589, 611, 612;
 Quesnay o kapitale trwałym – 233;
 Ricardo o kapitale trwałym – 268–270, 277–283;
 Smith o kapitale trwałym – 234–235, 258–261, 265, 445–447, 451, 452;
- kapitał zmienny – 76, 156, 202–204, 271–274, 279, 458, 488, 542, 543;
 a płaca robocza – 458, 469–473, 478, 479, 488, 492, 540–554;

- formy jej wykładania – 63, 52, 83, 388, 389, 436–442, 520;
- jako część składowa globalnego kapitału społecznego – 437, 438;
 - jako forma kapitału przemysłowego – 66, 67, 70, 101, 102, 206;
 - funkcja kapitału pieniężnego – 63, 64, 97;
 - i kapitał towarowy w przeciwstawieniu do kapitału produkcyjnego – 206, 237, 247, 253, 254;
 - jego przemiana w kapitał produkcyjny – 40–43, 47, 48, 66, 93, 314, 315, 317, 440, 511, 609;
 - a produkcja kapitalistyczna – 438, 441, 512, 591, 612, 613, 617–619;
 - a cykulacja pieniężna – 81, 82, 91, 511–512;
 - dodatkowy kapitał pieniężny – 425, 426, 614–618;
 - potencjalny (utajony) kapitał pieniężny – 97, 98, 105–107, 327, 347, 348, 396, 397, 428–432, 441, 606, 607, 609, 610;
 - uwolnienie i związanie kapitału pieniężnego – 133–136;
 - ekonomiści burżuazyjni o kapitale pieniężnym – 317, 329;
 - patrz również *Ruch okrężny kapitału pieniężnego*.
- Ricardo o kapitale zmiennym – 268–270;
- skład kapitału
 - z punktu widzenia procesu cyrkulacji – 269, 270;
 - skład organiczny kapitału – 103, 147–149, 269, 270, 631–637;
 - zmiana składu wartości kapitału – 103;
 - patrz również *Akumulacja kapitału*, *Centralizacja kapitału*, *Kapitał handlowy*, *Kapitał kupiecki*, *Koncentracja kapitału*.
- Kapitał akcyjny* – 121, 535.
- Kapitał handlowy* – 240, 520.
- Kapitał kupiecki* – 138, 162;
- jako przesłanka kapitalistycznego sposobu produkcji – 138;
 - według Sismondiego – 139, 140;
 - według Smitha – 235–238, 241.
- Kapitał państwowy* – 121.
- Kapitał pieniężny* – 40–46, 58–
 Kapitał pożyczkowy – 610.

- Kapitał towarowo-handlowy* – 138.
- Kapitał towarowy* – 52, 59, 86–88, 110, 138, 157–159, 170, 171, 249, 250, 255–262, 434;
– jako forma kapitału przemysłowego – 66, 67, 70, 101, 102, 206;
– jego funkcje – 59, 63, 81;
– i kapitał pieniężny w przeciwstawieniu do kapitału produkcyjnego – 206, 237, 247, 253, 254;
– potencjalny – 316;
– patrz również *Ruch okrężny kapitału*.
- Kategoria*
– funkcje wyrażone w kategoriach – 281;
– wartość dodatkowa jako kategoria ogólna – 19–21.
- Klasy*
– fizjokraci o klasach – 443, 444;
– patrz również *Chłoptwo, Dzierżawcy, Klasa kapitalistów, Klasa robotnicza*.
- Klasa kapitalistów* – 429–432, 464, 519, 520, 597, 598;
– podstawy jej egzystencji – 470.
- Klasa robotnicza* – 429, 430, 464, 520;
– jako podstawowy warunek produkcji kapitalistycznej – 50;
– jej reprodukcja – 47, 258, 469–471, 478, 506, 511, 512, 514, 552, 553;
– warunki jej egzystencji – 43–50, 178;
– a kryzysy ekonomiczne – 506, 507, 577–579.
- Kolejnictwo* – 186, 208–212, 218–222.
- Komunizm*
– kapitał pieniężny w komunizmie – 389, 442;
– księgowość w produkcji kolektywnej – 167;
– obliczanie w komunizmie – 389;
– reprodukcja w komunizmie – 524, 579.
- Koncentracja kapitału* – 290–292, 311, 610.
- Koncentracja produkcji* – 159.
- Koniunktura* – 319, 506, 507.
- Konkurencja* – 210, 319, 353.
- Konsumpcja*
– jako niezbędne ogniwo ruchu okrężnego i procesu reprodukcji kapitału – 73, 74, 93–95, 116, 484, 485;
– indywidualna – 73, 74, 87, 95, 96, 116, 117, 121–123, 196, 197, 260, 434, 435, 484, 538;
– kapitalistów – 74, 76, 82, 86, 88, 94, 95, 434, 498, 507, 508;
– produkcyjna – 37, 48, 58, 73, 74, 83–95, 104, 116, 122, 260, 434, 484, 538;
– robotników i klasy robotniczej – 49, 73, 74, 94, 95, 116, 434, 498, 506–508;

- siły roboczej przez kapitał - 73, 204;
 - sprzeczność między produkcją a konsumpcją w kapitalizmie - 95, 96, 390, 391, 506, 507;
 - a akumulacja - 623;
 - a kredyt - 231, 232;
 - a reprodukcja prosta - 508.
- Kooperacja* - 174, 292.
- Koszty*
- handlowe - 162-165;
 - nieprodukcyjne - 168-172, 178, 179, 214;
 - produkcyjne - 169;
 - remontu - 149, 217-223, 555;
 - zachowania kapitału trwałego - 213, 214, 219, 220;
 - patrz również *Faux frais*, *Koszty cyrkulacji*.
- Koszty cyrkulacji* - 169, 170, 183;
- czyste - 160-169, 171, 172; wynikające jedynie z przemiany form towaru - 158, 183; nieprodukcyjne, lecz niezbędne - 183; patrz również *Faux frais*;
 - koszty kupna i sprzedaży towarów - 160-165, 172;
 - koszty prowadzenia księgowości - 165-167;
 - koszty związane z cyrkulacją pieniądza - 168, 169;
 - transportu - 163, 183-187;
 - według Ricarda - 185;
 - według Smitha - 185;
 - tworzenia i utrzymywania zapasu towarowego - 169-183; charakter tych kosztów - 171, 172, 183.
- Kredyt* - 150, 641;
- stosunki kredytowe między robotnikami a kapitalistami - 90, 230, 270, 271, 553;
 - a cyrkulacja kruszców - 428, 590, 620;
 - a handel zagraniczny - 312, 313, 392;
 - a konsumpcja - 231, 232;
 - a produkcja kapitalistyczna - 85, 224, 231, 232, 290-292, 395, 397, 427, 428, 619, 620;
 - a tworzenie zapasu - 175, 176.
- Kruszce szlachetne* - 98, 392, 393, 397, 402, 424, 425;
- patrz również *Złoto*.
- Kryzysy ekonomiczne* - 287, 349, 392, 393;
- burżuazyjne objaśnianie kryzysów - 29, 94, 507, 579, 580;
 - kryzys z 1847 r. - 312;
 - materialna podstawa kryzysów - 228;
 - możliwość kryzysów - 613;
 - oddziaływanie na położenie klasy robotniczej - 506, 507, 578, 579;
 - periodiczność kryzysów - 228, 506, 507, 644;
 - a konsumpcja - 95, 96, 506, 507;

- a nowe inwestycje - 210, 228;
- a reprodukcja - 577-580, 613, 643-645;
- a rynek pieniężny - 392, 393;
- patrz również *Dysproporcje*.
- Księgowość* - 75, 189, 217, 218, 395;
- charakter jej kosztów - 165-167, 172;
- funkcje - 165-167;
- niezbędność w produkcji społecznej - 167;
- rozwój historyczny - 165, 166.
- Kupiec* - 138, 139, 520, 564;
- jego funkcja - 162, 163, 564.

- Leśnictwo*
- czas produkcji i czas pracy - 296;
- niszczenie lasów w kapitalizmie - 303;
- przy wspólnej produkcji - 302, 303.
- Lichwiarz* - 520.
- Liczba obrotów kapitału* - 148, 190, 193, 226, 227, 328, 329, 334, 373-375.
- Lokaty kapitału* - 235, 391;
- normalne minimum nakładu kapitału - 319;
- według Smitha - 235, 236, 240.
- Madagaskar* - 174.
- Manufaktura* - 299, 592.
- Marnotrawstwo*
- sił wytwórczych w kapitalizmie - 213;
- rozrzutność klasy kapitalistów - 506.
- Maszyny* - 143, 556;
- jako kapitał towarowy - 198, 261, 262;
- jako trwała część kapitału produkcyjnego - 262;
- przenoszenie ich wartości na produkt - 67, 202, 242, 243, 287, 556;
- ich reprodukcja i odnowienie - 210-212, 226, 286, 287;
- różna długość życia ich części składowych - 211;
- skracają okres roboczy - 292;
- udoskonalanie (częściowe) istniejących maszyn - 212, 213;
- wpływ kryzysów na ich odnowienie - 210.
- Materiały pomocnicze* - 174, 196, 197, 202, 203, 242, 243, 249, 288.
- Meksyk* - 580.
- Melioracja gruntów* - 197, 198.
- Merkantylizm* - 18, 74, 77, 124.
- Monopol*
- środków produkcji i pieniędzy - 520;
- wielkich kapitalistów pieniężnych - 134.

- Nadmiar (względny) ludności robotniczej* – 390, 506, 620, 636;
– utajony – 390.
- Nadprodukcja* – 390, 393;
– w kapitalizmie – 561, 578, 579, 623, 624, 644;
– konieczna – 219;
– względna – 579, 623;
– ekonomiści o nadprodukcji – 94.
- Nauka*
– wyzyskanie jej postępów przez kapitał – 439.
- Niemcy* – 298, 580.
- Niewolnictwo* – 45, 46, 137, 477, 591, 592.
- Nowa wartość* – 467, 471, 527, 528, 530–532.
- Obrót kapitału* – 189–193, 225–232, 379, 433–435;
– czynniki przyspieszające obrót kapitału – 231, 232;
– kapitału obrotowego (płynnego) – 148, 149, 203–208, 225, 226, 229–232, 234, 288, 319, 320, 343–345, 362–364, 393, 645;
– kapitału produkcyjnego – 201–204, 206, 207, 225;
– kapitału trwałego – 148, 149, 201–208, 225–228, 234, 343, 344, 363, 489, 490, 645, 646;
– kapitału zmiennego – 362–393;
– jego obliczanie – 226–229;
– oddziaływanie zmiany cen na obrót kapitału – 352–361;
– a ruch okrężny kapitału – 191–193, 433;
– ekonomiści o obrocie kapitału – 191, 192, 228–231, 329.
- Okres cyrkulacji*
– a okres roboczy – 329–346.
- Okres obrotu* patrz *Czas obrotu*.
- Okres roboczy* – 284–295, 318, 391, 392, 441, 442;
– sposoby jego skracania – 292–295;
– jego wpływ na wielkość wyłożonego kapitału – 318–346;
– a dzień roboczy – 286;
– a okres cyrkulacji – 329–346;
– patrz również *Czas pracy*.
- Organizacja*
– pracy społecznej – 440;
– procesu pracy – 51, 70.
- Osrodki produkcji* – 310, 311.
- Osrodki skupienia ludności* – 309–311.
- Państwo Inków* – 145, 184.
- Papiery państwowe* – 431.
- Papiery wartościowe* – 105.
- Patriarchat* – 251.
- Pieniądz*
– jako miernik wartości – 470;
– jako ogólny ekwiwalent towaru – 43, 58, 59, 61, 477;
– jako pieniądz światowy – 137, 441;

- jako skarb - 83, 96-98, 104, 105, 168, 224, 397, 402, 406, 426, 583, 584, 616;
 - jako środek cyrkulacji - 42, 83, 168, 224, 333, 401, 406, 411, 426, 427, 577, 616;
 - jako środek płatniczy - 41, 45, 96, 98, 141, 168, 333, 401, 406, 411, 426, 573, 590, 620;
 - funkcje pieniądza - 62, 63, 96, 97;
 - pieniądz kredytowy - 141; patrz również *Kredyt*;
 - pieniądz kruszcowy - 140, 141, 401, 402, 590;
 - pieniądz rachunkowy - 75, 76, 80, 165, 189, 191, 226;
 - zużycie i reprodukcja pieniądza - 168, 402, 406, 441, 580-593;
- Pieniężny fundusz akumulacji* - 106, 107, 135.
- Płaca robocza*
- jako forma dochodu robotnika - 451, 454, 455, 458-460, 463, 464, 469-474, 478, 543-545, 553, 554;
 - jako forma wartości siły roboczej - 39, 42, 43, 90, 204, 280, 458, 463, 473, 478;
 - formy i termin jej wypłaty - 76, 204, 230, 270, 274, 280;
 - obniżenie płacy roboczej - 639;
 - płaca rzeczywista i nominalna - 630;
 - zarazem przekazem na przyszłą pracę - 90;
 - wysokość płacy roboczej - 629, 630;
 - wzrost płacy roboczej - 390, 418-422, 507;
 - a cyrkulacja pieniądza - 511, 512;
 - a kapitał zmienny - 76, 258, 271-273, 403, 429, 430, 458, 467-469, 472, 478, 492, 511, 512, 540-554;
 - a wartość dodatkowa - 462-464;
 - według Destutta de Tracy - 593-604;
 - według Smitha - 447-451, 460-462, 504.
- Plodozmiar* - 301, 302, 307.
- Podaż i popyt* - 95, 96, 146-150, 348, 349, 352, 353, 389, 390, 420, 421;
- prawo podaży i popytu - 420.
- Poddaństwo (pańszczyzna)* - 47, 137, 476, 591.
- Podział*
- elementów produkcji - 46, 476, 523, 524;
 - globalnego produktu społecznego - 117, 487, 503, 504;
 - wartości dodatkowej - 20, 269, 412, 431, 459, 463, 520, 563.
- Podział pracy* - 166, 292;
- w produkcji towarowej - 49.
- Popyt*

- na siłę roboczą - 147, 148;
- na środki produkcji - 147, 148.
- Pośrednik* - 564.
- Pożyczki* - 389.
- Półfabrykat* - 265.
- Praca*
 - jako substancja wartości - 27, 30, 476;
 - sama praca nie ma wartości - 30, 42;
 - dwojaki charakter pracy - 213, 465, 474;
 - praca abstrakcyjna (tworząca wartość) - 169, 465, 474, 529;
 - praca konkretna (użyteczna) - 465, 466, 474, 527, 529, 531-533;
 - praca dodatkowa - 18-22, 39, 42, 52, 69, 163, 164, 474, 476, 525, 526, 530, 614, 615;
 - praca najemna - 49, 145, 153, 424;
 - praca nieprodukcyjna (nie tworząca wartości) - 161-163, 169;
 - praca niezbędna - 163, 474, 476, 525, 526, 530;
 - praca produkcyjna - (tworząca wartość) - 153, 161, 162;
 - fizjokraci o pracy produkcyjnej - 264, 265, 443;
 - praca uprzedmiotowiona - 19, 29/30, 169, 276;
 - praca żywa - 29, 30, 169, 213, 276, 529.
- Praca dodatkowa* - 18-20, 39, 42, 52, 474, 476, 525, 526, 530, 614, 615;
 - w handlu - 163, 164;
 - w przemyśle transportowym - 69.
- Praca nocna* - 153, 296.
- Praca przymusowa* - 290, 476.
- Praca sezonowa* - 131, 325, 556, 593.
- Prawo wartości* - 30, 31, 184, 279.
- Pretensje dłużne* - 98, 105, 429, 431.
- Procent* - 22, 23, 563, 591, 592, 600, 601.
- Proces pracy* - 70, 244-246, 276;
 - nieciągły i ciągły proces pracy - 284-288, 314, 318;
 - przerwy w procesie pracy - 152, 153, 296;
 - rola środków produkcji w procesie pracy - 251-253, 280, 281.
- Proces produkcji* - 284-292;
 - przerwy w procesie produkcji - 287, 346, 347;
 - jego różny czas trwania - 284-287;
 - a proces cyrkulacji - 433.
- Produkcja*
 - ciągłość produkcji - 127-131, 174-177, 231, 308-321;
 - ciągłość produkcji jako siła produkcyjna pracy - 427;

- dwa działy produkcji społecznej - 454, 455, 488;
 - dział I - 450, 451, 454, 455, 488, 521-524, 581;
 - jego priorytetowy rozwój - 541, 542;
 - dział II - 450-456, 488, 496; jego podział na produkcję niezbędnych przedmiotów spożycia i produkcję przedmiotów zbytku - 497-506, 507, 508, 549, 557;
- formy rozszerzenia produkcji - 97, 98, 219, 396, 397, 609;
 - ekstensywne i intensywne rozszerzenie produkcji - 212, 396;
- kapitalistyczna
 - jej przesłanki i warunki rozwoju - 46-50, 137, 138, 144-146, 424, 425, 478;
 - kupno i sprzedaż siły roboczej warunkiem podstawowym produkcji kapitalistycznej - 42, 435, 475-478;
 - jej cel - 72, 99, 189, 433, 475, 623;
 - rola kapitału pieniężnego w produkcji kapitalistycznej - 438, 441, 512, 591, 612, 613, 617-619;
 - wulgarna ekonomia polityczna o celu produkcji kapitalistycznej - 86;
 - produkcja dla zaspokojenia własnych potrzeb - 50, 173, 251;
 - społeczna - 441, 442;
 - a konsumpcja - 94, 95, 390, 391, 506, 507.
- Produkcja metalu* - 274, 467.
- Produkcja państwowa* - 137.
- Produkcja towarowa* - 46, 47, 49, 136-138, 145;
 - kapitalistyczna - 37, 38, 49-52, 94, 95, 138, 145, 146, 164, 165, 168, 438;
 - oddziałując niszczylielsko na wszelkie starsze formy produkcji - 50;
 - przewyższa wszystkie poprzednie epoki - 51;
 - prosta - 164-168;
 - Smith utożsamia produkcję towarową w ogóle z kapitalistyczną produkcją towarową - 479, 480.
- Produkcja wartości dodatkowej* - 18, 40-42, 93, 94, 99, 100, 146, 169, 272, 273, 369-371, 433, 475.
- Produkcja złota* - 64, 402-406, 415-418, 427, 428, 580-585, 589, 592, 607, 608;
 - jako część działu I produkcji społecznej - 581;
 - jako forma ruchu okrężnego kapitału w produkcji złota - 64, 69/70, 403, 404;
 - dodatkowa - 427;
 - w różnych krajach - 580;
 - wartość dodatkowa w produ-

- kcji złota - 403, 416, 417, 607, 608, 646.
- Produkcja przedmiotów zbytku* - 500, 503, 506.
- Produkcja żelaza* - 298.
- Produkcyjność (siła produkcyjna) pracy* - 91, 124, 174-176, 347, 396, 439, 440, 616.
- Produkt* - 67, 68, 167, 168, 173, 177-179, 249-251, 255-257;
- globalny produkt społeczny - 455, 456, 503-506;
 - naturalna forma globalnego produktu społecznego - 454, 485-490, 497, 524, 525, 529-535;
 - obejmuje konsumpcję produkcyjną i indywidualną - 484;
 - podział globalnego produktu społecznego - 117, 487, 503, 504;
 - stopa wzrostu globalnego produktu społecznego - 635, 636, 642, 643;
 - stosunek masy wartości do masy wartości użytkowych globalnego produktu społecznego - 487, 488;
 - wartość globalnego produktu społecznego - 454, 485-490, 497, 524, 525, 529-535;
 - podzielny i niepodzielny - 284-288, 314, 318.
- Produkt dodatkowy* - 22, 406, 407, 586, 606-611;
- w dziale I produkcji społecznej jako rzeczywista podstawa reprodukcji rozszerzonej - 614-618, 626, 627.
- Przeciwieństwo*
- klasowe między kapitalistą a robotnikiem najemnym - 44, 45, 70, 145, 146;
 - między kapitałem cyrkulacji a kapitałem produkcyjnym - 206, 237, 246, 247, 253;
 - między kapitałem zmiennym a stałym - 247, 271, 272, 279;
 - między towarem a pieniądzem - 27.
- Przedmiot pracy* - 152-154, 184, 199, 242, 274, 276, 296.
- Przedmioty (materiały) pracy* - 174, 199, 260, 269, 270.
- Przedmioty zbytku* - 419-421, 496-507.
- Przemiana wartości* - 91, 131-136, 352, 353, 360, 361, 506.
- Przemysł*
- chałupniczy - 299;
 - komunikacyjny - 68; patrz również *Przemysł transportowy*;
 - wielki - 224, 228, 347.
- Przemysł transportowy* - 300, 358;
- jako forma obiegu kapitału - 69;
 - specyfika jego procesu produkcji - 60, 186, 187;
 - a cyrkulacja towarów - 184, 187;
 - a tworzenie wartości - 184-187.

Przyroda

- eksploatawanie materiałów i sił przyrody przez kapitał - 438, 439;
- jej wpływ na procesy produkcji i pracy - 296-298;
- a zużycie kapitału trwałego - 209-211.

Przymus fizyczny - 592.

Racjonalizm - 115.

Remont i konserwacja - 149, 213-223.

Renta

- renta gruntowa - 520, 563, 600, 601;
jako odmienna forma wartości dodatkowej - 17-21, 459-463;
- Smith i Ricardo o rencie - 17-21, 445-449, 457-461;
- Rodbertus o rencie - 16-20, 23, 28, 29.

Renta gruntowa patrz *Renta*.

Reprodukcja - 433;

- cel reprodukcji kapitalistycznej - 190, 508;
- kapitalistycznych stosunków produkcji - 46, 47, 484, 514;
- kapitału indywidualnego - 69-71, 104, 129-132, 484, 605;
- kapitału społecznego - 125, 126, 130, 132, 433-437, 484-488, 605;
obejmuje konsumpcję indywidualną i produkcyjną - 484, 485;
obejmuje zastępowanie

wartości i zastępowanie substancji globalnego produktu społecznego - 485-487, 534;

- kapitału stałego - 492-496, 521-524, 529-535, 541;
- kapitału trwałego - 212, 225, 226, 489, 490, 554-580, 589, 611, 612;
- kapitału zmiennego - 491-493, 405-408, 524-529, 540-554;
- materiału pieniężnego - 580-593;
- naturalna - 210, 213, 444;
- prosta - 400, 456;
jako realny czynnik akumulacji - 487;
- schemat reprodukcji prostej - 490, 491, 508, 631;
- wymiana między dwoma działami produkcji społecznej - 490-496, 500-504, 510-520, 524-529, 538, 540, 541, 544-580, 622, 623;
- wymiana wewnątrz działu I - 491, 520-524;
- wymiana wewnątrz działu II - 490, 491, 500-510;
- warunki jej równowagi i niezbędne proporcje - 491, 496, 502-506, 507, 525, 562, 563, 573, 574, 612, 613, 622, 623, 631, 643;
- dysproporcje przy reprodukcji prostej - 487, 503,

- 561-563, 576-580, 622, 623;
realizacja wartości dodatkowej przy reprodukcji prostej - 401, 490, 496, 497, 505, 508, 614, 615, 623;
- rozszerzona - 123, 605-608; patrz również *Akumulacja kapitału*;
reprodukcja prosta jako jej realny czynnik - 487, 508, 632, 637, 644;
warunek przejścia od reprodukcji prostej do rozszerzonej - 615, 626, 627;
produkt dodatkowy działu I produkcji społecznej jako jej baza materialna - 615-618, 627, 628;
jej schematyczne przedstawienie - 627-637, 640, 646, 647;
wymiana między dwoma działami produkcji społecznej - 612, 613, 621-624, 628-637, 640-647;
wymiana wewnątrz działu I - 609-622;
wymiana wewnątrz działu II - 628-636, 640-643;
warunki jej równowagi i niezbędnych proporcji - 612, 613, 623-637, 640-645;
dysproporcje przy reprodukcji rozszerzonej - 624, 625, 641, 642, 646;
a skład organiczny kapitału - 631-638;
warunkiem priorytetowego rozwoju produkcji środków produkcji - 541, 542, 614;
- siły roboczej i klasy robotniczej - 30, 45, 47-50, 145, 202, 205, 258, 272, 381, 382, 467-473, 478, 506, 507, 511, 512, 514, 549-551, 556, 597, 598;
- warunkiem istnienia każdego społeczeństwa - 381;
- a cyrkulacja pieniądza - 492-496, 508-520, 543-557, 564, 589-591;
- a handel zagraniczny - 576, 579-581;
- a konsumpcja - 508;
- a kryzys - 506-508, 577-580, 613, 643-645;
- a tworzenie skarbu - 557, 583, 584; patrz również *Akumulacja kapitału*;
- a zapas towarowy - 181, 625, 626;
- fizjokraci o reprodukcji - 246, 443, 444, 456;
- Smith o reprodukcji - 444-449, 455, 504;
- teoria reprodukcji Destutta de Tracy - 581-604;
- krytyka burżuazyjnych teorii reprodukcji - 535-544, 587, 588.
Rezerwowa armia przemysłowa - 390, 506, 620, 636.
Rezerwowy fundusz pieniężny -

202, 212, 213, 219, 428, 430.

Robotnicy

- jako konsumenci - 638, 639;
- jako środek produkcji - 46, 51;
- nieprodukcyjni - 506;
- w produkcji złota - 417, 418;
- produkcyjni - 459, 464, 475;
- rolni - 47, 145, 299, 444;
- samodzielni - 143, 477;
- wytwarzający przedmioty zbytku - 500, 503, 506.

Rolnictwo

- cykl obrotów w rolnictwie - 307;
- czas obrotu w rolnictwie - 292-295;
- czas produkcji a czas pracy w rolnictwie - 296, 298, 299;
- kapitał w rolnictwie - 233, 234, 273;
- księgowość w rolnictwie - 165, 166;
- reprodukcja w rolnictwie - 213, 443, 444;
- zapasy - 304-306;
- a chałupnictwo - 299;
- a manufaktura - 299;
- w Anglii - 293-295;
- w Indiach - 166, 294, 295;
- w Niemczech - 298, 299;
- w Rosji - 47, 299;
- patrz również *Hodowla bydła*.

Rosja - 47, 137, 299, 580.

Ruch okrężny kapitału

- jako jedność procesu produ-

kcyj i cyrkulacji - 74, 125, 128, 433;

- ciągłość ruchu okrężnego kapitału - 125-132;
- kapitału pieniężnego - 37-59, 49, 60-74, 65, 76-82, 87-94, 99-103, 108, 110, 114, 117, 189, 191;
 - jego forma - 37, 38, 47, 55, 56, 65, 66, 71, 73, 76, 77;
 - jego pierwsze stadium - 38-48, 54, 56, 63, 74, 93;
 - jego drugie stadium - 48-52, 74, 75;
 - jego trzecie stadium - 52-64;
 - jako szczególna forma ruchu okrężnego kapitału przemysłowego - 75, 77;
 - a ogólna cyrkulacja towarów - 70, 72;
- kapitału produkcyjnego - 77-106, 108, 109, 114, 132-137, 189, 191;
 - jego forma - 77-81, 84, 92, 93, 100, 107;
- kapitału towarowego - 81, 82, 92, 93, 108-124, 170, 191;
 - jego forma - 78, 109, 115; 118;
 - a inne formy ruchu okrężnego - 108, 109, 114-124;
 - jako forma ruchu kapitału społecznego - 119-123;
 - obejmuje konsumpcję pro-

- dukcyjną i indywidualną – *Rząd*
 - 484, 485;
 - a podział globalnego produktu społecznego – 117;
 - jego trzy różne formy – 66, 69, 70, 189–191, 433, 435;
 - jako jedność tych trzech form – 125–130, 317;
 - zahamowania ruchu okrężnego kapitału – 66, 86, 129;
 - a obrót kapitału – 191, 192, 193, 433;
 - a ogólna cyrkulacja towarów – 74, 75, 88, 136–145, 434, 436;
 - ekonomiści o ruchu okrężnym kapitału – 87, 107, 191, 192, 317.
- Rynek*
- przepełnienie rynków – 319;
 - rynek zbytu – 159, 309–313, 315, 391, 392, 592, 593;
 - patrz również *Rynek pracy*, *Rynek pieniężny*, *Rynek światowy*, *Rynek towarowy*.
- Rynek niewolników* – 591, 592.
- Rynek pieniężny* – 135, 347–351, 352, 353, 359, 361, 389, 392, 393, 397, 441.
- Rynek pracy* – 37, 38, 56, 147, 390, 550, 551.
- Rynek światowy* – 137, 312;
- jego wpływ na wysokość zapasu towarowego – 176.
- Rynek towarowy* – 37, 38, 56, 57, 120, 144, 147, 150, 159, 170.
- Rynek wlny* – 315, 316.
- Rzemiosło* – 127, 167.
- Rzym* – 592.
- Salda* – 141.
- Saldo płatności* – 91, 620.
- Siła robocza*
- jako część składowa kapitału produkcyjnego – 44, 51, 52, 203, 204, 241, 242, 257, 258, 265–267, 276, 469, 470, 475, 493, 511;
 - jako towar – 27, 30, 38, 43, 48, 51, 132, 143, 145, 204, 257, 258, 390, 434, 458, 467–476, 511, 543–545, 549–551;
 - popyt na siłę roboczą – 147, 148;
 - reprodukcja siły roboczej – 30, 44, 49, 138, 145, 202, 204, 258, 271, 381, 382, 467–473, 478, 514, 549–551, 556, 597;
 - społeczna kombinacja sił roboczych – 439;
 - stopień wyzysku siły roboczej – 366, 376;
 - wartość siły roboczej – 30, 38, 39, 42, 43, 203, 204, 205, 271, 272, 280, 458, 462, 463, 467–474, 478, 597;
 - opłacanie siły rob. poniżej jej wartości – 597, 630;

- opłacanie przy maksymalnym wyzysku - 438;
- warunki jej kupna i sprzedaży - 30, 41-45, 203, 204, 270, 271, 333, 470, 471, 475, 552, 553; patrz również *Rynek pracy*;
 - a kapitał zmienny - 52, 203, 204, 257, 258, 271-276, 458, 467-470, 472, 488, 492, 493, 542-553;
 - a środki produkcji - 38-40, 45-48, 50-52, 476; oddzielenie siły roboczej od środków produkcji - 44-47;
 - a wartość dodatkowa - 51, 52, 203-205, 271, 462-464.
- Służba domowa* - 592.
- Socjalizm państwowy* - 20.
- Socjalizm utopijny* - 24, 27.
- Spekulacja* - 132, 179, 291, 315-317, 390, 396, 420.
- Sposób produkcji*
- a sposób wymiany - 146;
 - przedkapitalistyczny sposób prod. - 137, 138, 173, 174;
 - kapitalistyczny sposób prod. rozwija bardziej niż wszystkie wcześniejsze sposoby produkcji produkcyjną siłę pracy - 173, 174; sprzeczności w kapit. sposobie produkcji - 95, 96, 390, 391, 506, 507, 578, 579; a powszechna produkcja towarowa - 136-138, 145, 146; ekonomiści burżuazyjni o kapit. sposobie produkcji - 535;
 - patrz również *Komunizm, Niewolnictwo*.
- Sposób wymiany* - 144;
- a sposób produkcji - 146.
- Spółdzielnie robotnicze* - 477.
- Sprzeczności*
- kapitalistycznego sposobu produkcji - 390, 391, 506, 507, 578, 579;
 - sprzeczność między produkcją a konsumpcją - 95, 96, 390, 391, 506-508.
- Srebro* patrz *Złoto*.
- Stany Zjednoczone* - 580, 592.
- Stopa akumulacji* - 623, 624, 627, 628, 632-636, 642-645.
- Stopa zysku* - 147, 148, 282, 421, 646;
- wyrównanie ogólnej stopy zysku - 269.
- Stopień wyzysku siły roboczej* - 366, 367.
- Substancja wartości* - 27, 476.
- Surowce* - 174, 175, 196-203, 241-243, 249, 261, 288.
- System monetarny* - 77.
- System pracy najemnej* - 591.
- System wypłat w towarze (truck system)* - 630, 638.
- Szkocja* - 144.
- Szkola zwolenników wolnego handlu* - 611.

Sredniowiecze – 161, 166.

Srodki konsumpcji – 196, 637;

- produkcja środków konsumpcji (dział II produkcji społecznej) – 450–456, 488, 496; jej podział na produkcję niezbędnych środków konsumpcji i przedmiotów zbytku – 498–507, 509, 549, 557.

Srodki pracy – 269, 270;

- jako część składowa kapitału stałego – 198, 554;
- jako kapitał trwały – 196–200, 274–277, 281;
- przechodzenie wartości środków pracy na produkt – 67, 153, 194–198, 201, 202, 272, 554;
- ich rola w procesie produkcji i pracy – 151, 152, 194–201, 250–253, 274, 275;
- ich zużycie fizyczne – 195, 196, 201, 202, 208, 274, 555;
- ich zużycie moralne – 210.

Srodki produkcji – 194–200, 228;

- jako część składowa kapitału produkcyjnego – 43, 44, 46, 51, 52, 241–244, 260, 261;
- jako kapitał trwały – 196–198;
- jako materialne formy istnienia kapitału stałego – 51, 174;
- ich rola w procesie produkcji i pracy – 194–200, 251–253, 280, 281;

– ich rola w procesie tworzenia wartości – 152–154, 194–198;

– wartość środków produkcji – 91, 477, 478;

– ich zużycie fizyczne i moralne – 228;

– popyt na środki produkcji – 147, 148;

– produkcja środków produkcji (dział I produkcji społecznej) – 365, 366, 454–456, 488, 521–524, 581; ich priorytetowy rozwój – 541, 542;

– ich stały rozwój jako przesłanka rozwoju produkcyjnej siły pracy – 174;

– a robotnicy – 46, 50, 51;

– a siła robocza – 38–40, 44–48, 50, 51, 476.

Srodki transportowe – 197;

– ich rozwój w kapitalizmie – 159, 186, 187, 309–312;

– a czas obiegu – 309–312;

– a tworzenie zapasu – 175, 176.

Srodki utrzymania

– niezbędne środki utrzymania – 49, 147, 148, 204, 205, 419–421, 472, 496–503, 506;

– Smith o środkach utrzymania robotników – 265–267.

„*Tableau Économique*” – 124,

234, 278, 422, 443, 456.

Technika – 51, 70.

Teoria wartości – 20, 21, 27.

- Teoria wartości dodatkowej* 105, 150, 605-608, 614-616, 646, 647.
- fizjokratów - 273, 274, 280;
 - Marksa - 10, 17, 20, 25-29;
 - merkantylistów - 18;
 - Ricarda - 20-24, 271-273, 278, 279;
 - Rodbertusa - 17, 18, 20-24, 28;
 - Smitha - 18, 21, 245-247.
- Termin płatności* - 230, 231, 313, 314.
- Towar*
- jego dwojaki charakter - 158, 477, 478;
 - wartość towaru - 53, 54, 83-86, 457-459, 463-465, 473, 474, 476-478;
 - jego rozdwojenie na towar i pieniądz - 167, 168, 437;
 - warunki jego przekształcenia się w kapitał towarowy - 52, 53, 118-122;
 - jego nietrwałość - 158, 159, 171.
- Towarzystwa (spółki) akcyjne* - 290, 441, 435, 589.
- Trade-uniony* - 420.
- Tworzenie skarbu* - 97, 150, 224, 397;
- w prostej produkcji towarowej - 104, 105, 610;
 - a produkcja kapitalistyczna - 424, 425, 431, 584, 609-611;
 - a reprodukcja kapitalistyczna - 557, 583, 584;
 - a akumulacja kapitału - 98,
- Ubezpieczenie* - 169, 219.
- Urzędnicy*
- ich udział w wartości dodatkowej - 520, 564.
- Wartość dodatkowa* - 18-20, 26, 27, 52, 463, 464, 475, 476, 515, 516;
- jako dochód - 381, 464, 465, 472-474, 479, 517;
 - jako nadwyżka wartości towaru - 478;
 - jako zakrzepła, nieopłacona praca - 205, 479;
 - bezwzględna i względna - 28, 475;
 - jej cyrkulacja - 434;
 - masa wartości dodatkowej - 364-370, 372-380, 388, 394;
 - podział wartości dodatkowej - 20, 412, 431, 432, 459, 463, 520, 521, 563;
 - jej podział między różne gałęzie produkcji - 269;
 - prawo wartości dodatkowej - 20, 367-372, 374;
 - przemiana wartości dodatkowej w kapitał - 97-101, 394, 397, 401, 605, 606, 621-623;
 - jej realizacja - 56, 57, 81, 82, 155, 158, 396, 397, 401, 425, 431, 517-520;
 - stopa wartości dodatkowej -

- 364-374, 375-377, 378-380, 388;
roczna stopa wartości dodatkowej - 362-370, 373-380, 388;
- a płaca robocza - 462-464.
- Wartość* - 27, 54, 131-133, 172;
- globalnego produktu społecznego - 454, 455, 485-490, 497, 525, 529-535;
- przemiana formy wartości - 156, 162, 167-169, 171, 172;
- usamodzielnienie się wartości - 131, 132;
- wytwarzanie wartości - 169, 475, 476.
- jej zachowanie - 172;
- według Baileya - 132, 133;
- według Ricarda - 20, 27, 30, 278, 279;
- patrz również *Wartość towarowa*.
- Wartość produktu* - 52, 196, 401, 485-487, 489, 529-538;
- a nowa wartość - 465, 466, 530, 531, 540, 541.
- Wartość towaru (towarowa)* - 456, 457, 459, 462-464, 472-478, 487;
- jej części składowe - 473-475, 477-479;
- według Ricarda - 481;
- według Smitha - 457, 459, 460, 463, 466, 472-475, 479-482, 526.
- Wartość użytkowa* - 197;
- a czas obiegu towarów - 158, 159;
- a produkcja kapitalistyczna - 86.
- Wartość wymienna* - 69, 133, 158, 180.
- Weksel* - 105, 312, 313, 359.
- Wielkość wartości* - 54, 477.
- Właściciel ziemski* - 18, 19, 47, 439, 458-460, 463, 520, 563.
- Własność*
- środków produkcji - 45, 46, 476, 520;
- własność ziemska - 29, 439;
- wspólna własność ziemi - 47.
- Wspólnota pierwotna* - 591.
- Wspólnota wiejska*
- w Indiach - 137, 166;
- w Rosji - 47.
- Współwłaściciel* - 214.
- Wulgarna ekonomia polityczna* - 25, 29, 86, 88, 460, 482, 483;
- teoria reprodukcji Destutta de Tracy - 593-604.
- Wydajność (produkcyjność) pracy* - 91, 124, 174-175, 347, 396, 439, 440, 616.
- Wyłożenie kapitału* - 378, 379, 468;
- jego formy - 326, 327, 417, 418;
- roczne i wieloletnie nakłady kapitału - 233;
- wielkość minimalna wykładanego kapitału - 103, 104, 134;
- wpływ czasu obrotu na wielkość wyłożonego kapitału - 318-361;

- fizjokraci o wyłożeniu kapitału - 123, 233, 234, 264, 273, 468, 614.
- Wymiana*
 - między obu działami i wewnątrz obu działów produkcji społecznej - patrz *Reprodukcja prosta i rozszerzona*;
 - produktów - 184, 510, 557;
 - różnica między wymianą produktów a prostą cyrkulacją towarów - 183, 184, 510, 557.
- Wyzwolenie chłopów* - 47.
- Wyzysk siły roboczej* - 51;
 - jego ekstensywne i intensywne wzmoczenie - 396, 438.
- Wzrost cen* - 389, 390, 419-422, 506, 507.
- Zahamowanie cyrkulacji* - 97, 178, 182, 183.
- Zapas (tworzenie zapasu)* - 170-177;
 - pieniężny - 107, 326, 327, 356, 493, 624;
 - produkcyjny - 135, 151, 152, 172-177, 181, 231, 304, 305, 315, 317, 326, 327, 347, 355-359, 555, 556;
 - w przedkapitalistycznym sposobie produkcji - 173;
 - różne formy zapasu - 172, 173;
 - zmiana formy zapasu - 173-178;
 - właściwy wszystkim społeczeństwom - 178;
 - według Smitha - 172, 173;
 - patrz również *Zapas towarowy*.
- Zapas towarowy* - 170-183, 358;
 - jako warunek cyrkulacji towarowej - 179, 180, 182;
 - koszty jego tworzenia i przechowywania - 171, 172, 178, 179, 181, 182;
 - warunki jego wzrostu - 177-183;
 - a reprodukcja - 181, 625, 626.
- Złoto (srebro)*
 - jako pieniądz - 168, 580;
 - narodowy skarb w złocie i srebrze - 98.
- Zysk* - 156, 419, 420;
 - jako przeobrażona forma wartości dodatkowej - 18-20, 459, 460;
 - zysk przeciętny - 30;
 - według Destutta de Tracy - 594, 595, 598-604;
 - według Ricarda - 20, 21, 30, 278;
 - według Rodbertusa - 17, 20;
 - według Smitha - 18-20, 239, 245, 248-251, 445-450, 457-460.

SPIS RZECZY

Od wydawnictwa	5
<i>F. Engels.</i> Przedmowa	9
<i>F. Engels.</i> Przedmowa do wydania drugiego	32

Księga druga

PROCES CYRKULACJI KAPITAŁU

Dział pierwszy

METAMORFOZY KAPITAŁU I ICH RUCH OKRĘŻNY

Rozdział pierwszy. RUCH OKRĘŻNY KAPITAŁU PIENIĘŻ- NEGO	37
I. Stadium pierwsze. $P-T$	38
II. Stadium drugie. Funkcja kapitału produkcyjnego	48
III. Stadium trzecie. $T'-P'$	52
IV. Ruch okrężny w całości	65
Rozdział drugi. RUCH OKRĘŻNY KAPITAŁU PRODUKCYJ- NEGO	80
I. Reprodukacja prosta	81
II. Akumulacja i reprodukacja w skali rozszerzonej	97
III. Akumulacja pieniężna	103
IV. Fundusz rezerwowy	106

Rozdział trzeci. RUCH OKREŻNY KAPITAŁU TOWAROWEGO	108
Rozdział czwarty. TRZY FIGURY PROCESU RUCHU OKREŻNEGO	125
Gospodarka naturalna, pieniężna i towarowa	144
Pokrywanie się podaży i popytu	146
Rozdział piąty. CZAS OBIEGU	151
Rozdział szósty. KOSZTY CYRKULACJI	160
I. Czyste koszty cyrkulacji	160
1. Czas kupna i sprzedaży	160
2. Księgowość	165
3. Pieniądz	167
II. Koszty magazynowania	169
1. Tworzenie zapasu w ogóle	170
2. Właściwy zapas towarowy	177
III. Koszty transportu	183

Dział drugi

OBRÓT KAPITAŁU

Rozdział siódmy. CZAS OBROTU I LICZBA OBROTÓW	189
Rozdział ósmy. KAPITAŁ TRWAŁY I KAPITAŁ OBROTOWY	194
I. Różnice form	194
II. Części składowe, zastępowanie, remont, akumulacja kapitału trwałego	208
Rozdział dziewiąty. ŁĄCZNY OBRÓT WYŁOŻONEGO KAPITAŁU. CYKLE OBROTÓW	225
Rozdział dziesiąty. TEORIE KAPITAŁU TRWAŁEGO I OBROTOWEGO. FIZJOKRACI I ADAM SMITH	233
Rozdział jedenasty. TEORIE KAPITAŁU TRWAŁEGO I OBROTOWEGO. RICARDO	268
Rozdział dwunasty. OKRES ROBOCZY	284
Rozdział trzynasty. CZAS PRODUKCJI	296

Rozdział czternasty. CZAS OBIEGU	308
Rozdział piętnasty. WPŁYW CZASU OBROTU NA WIEL- KOŚĆ WYŁOŻONEGO KAPITAŁU	318
I. Okres roboczy równy okresowi cyrkulacji	329
II. Okres roboczy dłuższy od okresu cyrkulacji	334
III. Okres roboczy krótszy od okresu cyrkulacji	340
IV. Wnioski	344
V. Wpływ zmiany cen	352
Rozdział szesnasty. OBRÓT KAPITAŁU ZMIENNEGO	362
I. Roczna stopa wartości dodatkowej	362
II. Obrót indywidualnego kapitału zmiennego	380
III. Obrót kapitału zmiennego z punktu widzenia społecznego	386
Rozdział siedemnasty. CYRKULACJA WARTOŚCI DODAT- KOWEJ	394
I. Reprodukacja prosta	401
II. Akumulacja i reprodukacja rozszerzona	425

Dział trzeci

REPRODUKACJA I CYRKULACJA GLOBALNEGO
KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

Rozdział osiemnasty. WSTĘP	433
I. Przedmiot badania	433
II. Rola kapitału pieniężnego	437
Rozdział dziewiętnasty. WCZEŚNIEJSZE SPOSOBY UJMO- WANIA ZAGADNIENIA	443
I. Fizjokraci	443
II. Adam Smith	447
1. Jego ogólny punkt widzenia	447
2. Smithowski podział wartości wymiennej na $v + m$	457
3. Stała część kapitału	460
4. Kapitał i dochód u A. Smitha	466
5. Rekapitulacja	475
III. Późniejsi ekonomiści	481

Rozdział dwudziesty. REPRODUKCJA PROSTA	484
I. Sformułowanie zagadnienia	484
II. Dwa działy produkcji społecznej	488
III. Wymiana między obu działami: $I v + m$ na II_c	491
IV. Wymiana w obrębie działu II. Niezbędne środki utrzymania i przedmioty zbytku	496
V. Cyrkulacja pieniężna jako ogniwo pośredniczące w wymianie	508
VI. Kapitał stały działu I	521
VII. Kapitał zmienny i wartość dodatkowa w obu działach	524
VIII. Kapitał stały w obu działach	529
IX. Rzut oka wstecz na A. Smitha, Storcha i Ramsaya	535
X. Kapitał i dochód: Kapitał zmienny i płaca robocza	540
XI. Zastępowanie kapitału trwałego	554
1. Zastępowanie w formie pieniężnej części wartości, która uległa zużyciu	559
2. Zastępowanie in natura kapitału trwałego	565
3. Wnioski	576
XII. Reprodukacja materiału pieniężnego	580
XIII. Teoria reprodukcji Destutt de Tracy'ego	593
Rozdział dwudziesty pierwszy. AKUMULACJA I REPRODUKCJA ROZSZERZONA	605
I. Akumulacja w dziale I	609
1. Tworzenie skarbu	609
2. Dodatkowy kapitał stały	614
3. Dodatkowy kapitał zmienny	620
II. Akumulacja w dziale II	621
III. Akumulacja przedstawiona w schemacie	626
1. Przykład pierwszy	631
2. Przykład drugi	636
3. Wymiana II_c w wypadku akumulacji	643
IV. Uwagi dodatkowe	646
PRZYPISY I SKOROWIDZE	
Przypisy	651
Wykaz literatury	654

Skorowidz nazwisk	662
Indeks rzeczowy	669

ILUSTRACJE

Strona tytułowa pierwszego wydania II tomu „Kapitału” .	8/9
Rękopis Marksa. Strona z II tomu „Kapitału”	64/65
Zredagowana i przepisana przez Engelsa strona z II tomu „Kapitału”	72/73